

İntiharın Anomik Çözümlemesi

Mehmet Taki Yılmaz¹

(Hayat geleceğe dönük yaşanır... Her şeye rağmen.)

Yaşamak = Bez ve mama almak ya da alamamak arasında sıkışmayacak kadar kamusaldır!

“Sinop’ta sosyal medyada intihar notu paylaştıktan sonra okulun 5. katından atlayan üniversite öğrencisi hayatını kaybetti
(Cumhuriyet, 16.01.2025).”

Haberler... haberler...

Edinilen bilgiye göre Sinop’un Durağan ilçesine bağlı Kuzuluk köyünde yaşayan 19 yaşındaki Ş.E, gece saatlerinde evde bulunan silahla kendi bacağına ateş etti. Yakınları tarafından Durağan Devlet Hastanesi’ne kaldırılan Ş.E, kan kaybı nedeniyle hayatını kaybetti. Gencin cansız bedeni Durağan Devlet Hastanesi’nin morguna kaldırıldı. Ş.E’nin bir süredir “psikolojik sorunlar” yaşadığı öğrenildi. (Vitrinhaber.com 28.02.2025)

¹ mtyilmaz@sinop.edu.tr

Üniversite öğrencisi intihar etti... Atanamayan genç öğretmen intihar etti... İşsiz kalan baba intihar etti... Çocuklarım aç dedi, intihar etti... Polis memuru intihar etti... Tüm bu haberlerin ardına çoğu zaman şu cümleler eklenir: "Psikolojik (ruhsal) sorunları olduğu bildirildi. Uzun süredir bunalımda olduğu söylendi."

Sadece haberlerde değil, halk arasında da, intihar vakalarının nedenlerini açıklama konusundaki genel eğilim, kişisel (bunalım) ve içseldir.

İnsan neden intiharı düşünür ve bazıları bunu neden sonuçlandırır?

İntihar vakalarının açıklanmasına yönelik yapılan bilimsel araştırmalar ile araştırma istatistikleri de halkın(!) genel kanısıyla paraleldir. Psikiyatrist E. Uluhan'a göre intihar girişimi olan veya intihar eden tüm hastaların %95'inde "ruhsal bozukluk" tanısı vardır. Bu rakamın "**%80'i depresif bozukluk**", %10'u şizofreni, %5 kadarı demans veya deliryumdur. Tüm bu vakaların yaklaşık dörtte birinde aynı zamanda alkol bağımlılığı da bulunur (Uluhan, 2025).

Psikolog E. Hacak'e göre de intiharın nedenleri arasında "zihinsel sağlık" sorunları olabilir. "**Depresyon, anksiyete bozuklukları**", "**bipolar bozukluk**" gibi zihinsel sağlık sorunları intihar riskini artırabilir. "**İçsel çatışma, umutsuzluk, çaresizlik**" duygusal acılar, travmatik deneyimler veya "**kişisel krizler**", intihar düşüncesinin ortaya çıkmasına neden olabilir. Aynı zamanda kişi, gelecekle ilgili umutsuzluğa kapılabilir, yaşadığı sorunların üstesinden gelme konusunda çaresiz hissedebilir. Sosyal izolasyon da intihar düşüncesine sebebiyet verebilmektedir. Yalnızlık, sosyal destekten yoksunluk ve ilişkisel problemler, intihar düşüncelerinin ortaya çıkmasını etkileyebilir. Alkol veya uyuşturucu bağımlılığı gibi madde bağımlılıkları, intihar riskini artırıcı etkenler arasında yer almaktadır (Hacak, 2025)."

İntiharı Sosyolojik Anlamak: Bireysel Gibi Görünende Toplumsalı Görmek

İntiharın nedenleri için psikoloji ve psikiyatri biliminin araştırmalar sonucu ortaya koyduğu fizyolojik, zihinsel, nörolojik ve kişisel nedenlere yönelik bulguları ve çözüm yaklaşımları yadsınamaz.

Sosyoloji, özel olanın içindeki genel olanı, bireysel olanın içindeki toplumsal olanı, yani kişisel gibi görünen sorunların arkasındaki toplumsal nedenleri görmemize yardımcı olur.

Sosyolojik açıdan bakıldığında, "kişisel krizler"e indirgenmiş intihar, büyük oranda toplumsal bir olgudur.

Marx, intiharların, hastalıklı bir toplumun semptomu olduğunu belirtmiştir. Marx'a göre, intihar bireysel bir vaka olarak ele alınsa da gerçekte birey toplumun bir ürünü olduğu için bireysel intiharlar da toplumsal yaşamın ürünleridir ve her intihar içerisinde yaşanan toplumun yarattığı bir nedenin sonucu olarak ele alınmalıdır (Akt. Dodur, 2021).

Merhabalar, Yasin Özcan ben.16 Ocak 2025 saat 14:06. Doğrudan konuya gireyim, bu bir intihar notudur. Birazdan yaşam defterimi kapatıyorum. Sürekli bu düşünceyle geçiyor günüm, artık hayatımın geri kalanında bir arzum hedefim yok, çabamda yok uzun bir süredir. Hoşçakalın. Verdiğim bu karar kendi hür iradem iledir, kimsenin bir dayatması yoktur.

Tarih: 16 Ocak 2025. Yasin bıraktığı intihar notunda "...artık hayatımın geri kalanında bir arzum hedefim yok, çabam da yok uzun süredir. Hoşça kalın" diyordu. Kişinin yaşama karşı arzu ve hedefinin tükenmesi, çabayı bırakması önemli bir "depresyon" belirtisidir. Yasin, bir psikiyatriste gitse "majör depresif bozukluk" teşhisi konulacaktı (bu konuda elbette, psikiyatrinin teorik ve pratik uygulamaları kıymetlidir). Yasin'in intiharının ardından tanıdık çevresi "zaten bunalımdaymış, depresyon teşhisi de varmış", diyecek ve kayıtlara, istatistiklere "psikolojik bir vaka" olarak geçecekti. Yasin'in yaşama dair arzu ve hedefini; bu yönde çabasını yok eden nedenlerini, kişisel gibi görünen krizlerini, mevcut ekonomik ve toplumsal bağlamdan kopuk düşünemeyiz. Köse'ye (2016) göre, tezahürü ya da dışavurumu itibarıyla bireysel-psikolojik bir olgu özelliği gösteren intihar

eyleminin arkasında yatan nedenler, genel itibarıyla sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklere sahiptir.

Anomik İntihar: Toplumsal Değişim ve Bireysel Kriz

İntiharların toplumsallığı konusundaki en önemli referansımız, Sosyolog Emile Durkheim (1858-1917) olacaktır. İntihar, toplumbilimsel anlamda modern ya da kapitalist toplumsal bir düzenin ortaya çıkışı ve söz konusu kapitalist toplumsal düzenin barındırdığı, sosyal, ekonomik ve kültürel sorunların yol açtığı çelişkiler ve gerilimler çerçevesinde ilk defa Fransız toplumbilimci ve toplumbilim disiplininin kurucusu olan Emile Durkheim tarafından sistematik bir biçimde ele alınmıştır (Köse, 2016). Durkheim'e göre intihar, bireyin kendi hayatına son verme kararını aldığı, karmaşık bir olgudur. İntihar genellikle bireysel ve toplumsal faktörlerin etkisiyle şekillenir. Sosyolog Émile Durkheim, intiharın toplumsal değişimler ve getirdiği belirsizlikler açısından çözümlenmesi gerektiğini savunmuş ve 1897'de yayımlanan ünlü eseri "Le Suicide" (İntihar) ile intiharın toplumsallığına dikkat çekmiştir. Durkheim, intiharı sadece "kişisel krizler" in bir sonucu olarak görmek yerine, toplumsal yapılar ve toplumsal yapılardaki hızlı değişimlerle bağlantılı olarak incelemiş ve intiharın dört ana türünü tanımlamıştır: egoist (bencil), altruist (özgeci), anomik (kuralsızlık) ve fatalist (yazgıcı) intihar. Bu makalede, Durkheim'in kavramlaştırdığı dört intihar sınıflamasının üçünü yadsımamakla birlikte, bu dört sınıflama içinde yer alan, "anomik intihar" olgusu üzerine odaklanılacaktır.

Anomi Nedir?

Anomi, kelime karşılığı olarak "kuralsızlık, düzensizlik" anlamına gelmektedir. Toplumsal kuralların ve değerlerin kısmen ortadan kalkması veya bir bütün olarak zayıflayarak etkisizleşmesi sonucunda grup veya toplumlarda meydana

gelen görece düzensizlik, parçalanma veya çöküş durumunu ve tüm bu değişimler/altüst oluşlar karşısında bireyin toplumsal aidiyet ve güven duygusunu yitirmesini ifade eder. Etimolojik olarak kanunsuzluk, kuralsızlık, düzensizlik anlamı taşıyan **anomi** kavramı, sosyolojik kurama Émile Durkheim tarafından kazandırılmıştır (Yıldırım, 2019).

Bir başka ifadeyle söylersek anomiyi, mevcut yazılı (anayasa, yasalar, hukuk) ve yazısız (ahlak, erdem, değerler) kuralların toplumsal işleyişi sürdürme ve toplumu bir arada tutma gücünü yitirmesi sonucunda meydana gelen düzensizlik, kuralsızlık olarak tanımlanabilir.

Anomiyi ve Toplumsal Çürüme

Özellikle yasaların, hukukun, toplumsal değerlerin yaptırım etkisini yitirmesi, yeni bir yapının inşa edilmesinin gecikmesi, yani geçiş dönemlerinin uzaması, güncel ifadeyle söylersek "toplumsal çürümeye" neden olur.

Toplumda Anomik (kuralsız) Dalgalanmalar ve İntihar

Şekil 1(Çocuklarım aç dedi. Hatay Valiliği önünde kendisini yaktı. 07 Şubat 2020)

Anomik (kuralsızlık) intihar, politik, ekonomik, kurumsal krizlerle, toplumu bütünüyle olumsuz etkileyen durumlarda ortaya çıkan intihar tipidir. Bu tip kriz durumlarında bireyin beklentileri ve ihtiyaçları konusunda bir uyumsuzluk ortaya çıkar. Durkheim araştırmalarında refah dönemlerinde intihar oranının düşük, yoksulluk ve kriz dönemlerinde de intihar oranının yükseldiğini tespit etmiştir (Taş, 2020).

Uzun süredir işsiz olduğu öğrenilen A.Y. sabah saatlerinde Hatay Valiliği önüne geldi. İşsizlik nedeniyle bunalıma girdiği belirtilen A.Y. burada "Çocuklarım aç, iş istiyorum anlamıyor musunuz?" diye bağırdı. BİR ANDA ÇAKMAĞI ÇAKTI Alevler içinde kalan A.Y.'ye, valilikte görevli polisler, yangın tüpleriyle hemen müdahale etti ve uzun uğraşlarının ardından alevleri söndürdü. Güvenlik güçleri su vererek A.Y.'nin yüzünü yıkadı. Bir süre sonra kendine gelen baba, çocuklarının aç olduğunu ve yaşadığı işsizlikten bunalıldığını belirtti. A.Y. kaldırıldığı hastanede hayatını kaybetti (Sözcü, 07 Şubat 2022)

Anomik intihar, genellikle toplumsal değişimlerin hızlı ve yıkıcı olduğu dönemlerde daha fazla görülür. Toplumlar büyük ekonomik krizler, doğal afetler, savaşlar ya da siyasi çalkantıların yarattığı değişimlerle karşılaştığında, mevcut yerleşik, bilindik toplumsal düzenler sarsılabilir. Bu tür toplumsal değişimler, bireylerin hayatlarına dair güven duygusunu zayıflatır ve onları kuralsızlık ve belirsizlikle karşı karşıya bırakır.

Bireyler bu kuralsızlığa ve belirsizliğe uyum sağlayamaz. Kendisini toplumla bütünleştiren bağlar zayıflar, daha önce değer atfettiği şeyler değersizleşir. Ani toplumsal değişimler, toplumdaki ve bireyin yaşamındaki rutin gidişatı bozar. Örneğin bir ekonomik krizle beraber, insanların var olan düzeni bozulur (işsiz kalırsınız, geçim zorlaşır, borçlar ödenemez ... en temel ihtiyaçları bile edinmek imkansızlaşır ...). Birey ve birincil yakın çevresi için gelecek belirsizleşir, bu belirsizlik yerini güvensizliğe ve endişeye bırakır. Böylece anomik durum, bireyi hayata bağlayan bağların teker teker kopmasına neden olur. Kopan bağlarla birlikte tutunmak zorlaşır. Kuralsızlığın, değersizliğin, liyakatsizliğin, hukuksuzluğun, haksız-eşitsiz uygulamaların

21 ŞUBAT

İZMİR'DE
SON DAKİKA

"Her gün her şeye zam geliyor"

İntihar etmeden önce bıraktığı mektupta şu cümleler yer aldı:

"Her gün her şeye zam geliyor. Çalışmak için iş de bulamadım. Evi de satamadım. Mecburen pompalı tüfekte kafama sıkmaya karar verdim. Hoşça kalın"

oluşturduğu dev dalgalar içinde çırpınmanın sonuç vermemesi çaresizlik ve tükenmişlik duygusunu öne çıkartır. İşte bu anomik yapının oluşturduğu dev dalgalar, daha kırılabilir insanlar için intiharın tetikleyicisi olabilir.

Bu nedenle Durkheim, özellikle sanayileşme ve kapitalistleşmenin etkisiyle toplumda artan anomiyeye dikkat çekmiştir. Kapitalizmin doğası gereği yarattığı toplumsal ve ekonomik eşitsizlikler, emeğin alabildiğine sömürsü, rekabet, yarattığı krizler, krizler sonrası işsizlik, belirsizlik, açlık, yoksulluk ... Bu durum, bireylerin yalnızlık ve çaresizlik hisleriyle baş başa kalmalarına neden olur.

Gazete Duvar'da (17 Ekim 2023) yer alan habere göre, Anadolu Üniversitesi İlköğretim Matematik Öğretmenliği Bölümü 3. sınıf öğrencisi 21 yaşındaki Resul Alan, 14 Ekim'i 15 Ekim'e bağlayan gece kendini üniversite yemekhanesine asarak intihar etmişti. Resul Alan'ın bir arkadaşı, Resul'ün intihara neden sürüklendiğini şöyle anlattı: "Evde kalıyordu, sürekli çalıştığı için derslere gelemiyordu. **Borçları vardı**, onun için bankadan yüklü bir meblağ kredi çekmişti, onu ödeyemedi. Cebinden çıkan 3 sayfalık mektubunda borçları yüzünden intihar ettiğini anlatmış."

Anomik İntiharın Psikolojik Sonuçları ve Depresyon

Anomik intiharın psikolojik sonuçlarına baktığımızda, kuralsızlık ve belirsizlik ortamında birey, çevresindeki toplumsal yapının çözüldüğünü hissederken, kendine tutunacak bir dal (yasa, hukuk, ahlak, değer, anlam vs.) bulmakta zorlanabilir. Anomik dönemin yarattığı belirsizlik, güvensizlik ile birlikte dayanışmanın azalması, toplumdaki sosyal bağların zayıflaması, kişinin toplumla olan ilişkisini kaybetmesi, dolayısıyla yalnızlık ve "**depresyon**" gibi belirtilerle "kişisel krizlerin" (örneklerde olduğu gibi) psikolojik sorunların ortaya çıkmasına neden olabilir. Bu durum, bireyi özyıkıma sürükleyen psikolojik bir aşamaya getirebilir.

Ekonomik Krizler ve İntihar

Yapılan araştırmalar (Atila ve Çelikkaya, 2020), işçilerden öğrencilere, suç oranlarından yoksulluğa, aile hayatından gelir dağılımına kadar birçok sosyo-ekonomik olgunun krizlerden etkilendiğini göstermektedir. Anomik dönemler sadece intiharların değil boşanma, cinayetler, şiddet, yolsuzluk ve her türlü suçun da arttığı dönemlerdir.

Dünya ekonomi tarihi bir bakıma kapitalizmin krizleri tarihidir.

Bu nedenle Durkheim (2013), çeşitli ülkelerde ve değişik zamanlarda ortaya çıkmış ekonomik krizler dönemindeki istatistikleri incelemiş ve anomik intiharlar ile ekonomik krizler arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir. Durkheim (2013), *İntihar* kitabında, 1882 kışında Paris borsasında yaşanan ünlü çöküşten bahseder. Kriz sadece Paris'te değil, tüm Fransa'da kendini hissettirmiştir. Bunun sonucu olarak, 1874'ten 1886'ya kadar, intihar vakalarındaki yıllık ortalama artış % 2 iken, bu rakam 1882'de % 7'ye yükselmiştir.

Aslında ekonomik krizler ister 1882 (borsa krizi) yılında olsun isterse 126 yıl sonra (2008 mortgage krizi) yaşansın, ekonomik krizler kaynaklı intiharların (ve diğer sorunların) artışlarına etkisi; kısaca ekonomik krizler ile intiharlar arasındaki neden - sonuç ilişkisi, değişmemektedir.

British Medical Journal'da yayımlanan analizde, 2008 yılında ABD'deki kredi ve konut (mortgage) piyasalarının çöküşünün tetiklediği mali sorunların küresel etkisini değerlendirmek için 54 ülkeden verilere bakılmıştır (Uluhan, 2025). Buna bağlı olarak 2009 yılında işsizlik oranlarında yüzde 37 artış görülmüş, kişi başına düşen gelirden ise yüzde 3 oranında düşüş yaşanmıştı. 2009'da dünya genelinde beklenen intihar seviyelerinde yaklaşık 5 bin kişilik bir artış tespit edilmiştir (Uluhan, 2025). Diğer yandan ekonomik krizlerin neden olduğu diğer sosyoekonomik olumsuzluklar intiharların artmasının yanda (boşanma, işsizlik korkusu, sosyal etkileşimin zayıflaması, borçları ödeyememe, iş stresi, alkol ve tütün kullanımı artışı, kamunun ruh sağlığı bütçelerindeki kesintiler gibi) toplumda ruhsal hastalıkları da tetikleyebilmektedir (Çıraklı, 2019).

Türkiye’de Genç İntiharları

İstanbul Gençlik Araştırmaları Merkezi, Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği’nin (FES) desteğiyle, 2023 Şubat ayına kadar yürüttüğü “Türkiye’de Genç İntiharları” araştırmasının raporunu yayınlamıştır.

Herkese merhaba ben Resul Alan. Umarım iyisinizdir çünkü ben uzun zamandır iyi değilim. Bu notu görünce endişelenmekte haklısınız evet bu bir intihar notudur. Aslında pek bişey açıklayacak durumda değilim ama yanlış anlaşılmalara sebep olmamak için son bişeyler söylemem gerekiyor size. Öncelikle üzerimdeki banka borçlarından pek kimsenin haberi yok ama zaten benim intiharımın onunla bi alakası yok . Sonuçta ben dün ya da bugün ya da bu ay içerisinde bu kararı almadım. Çok Uzun yıllardır kafama dank edip duruyordu bi yandan bu gitgelden artık bıktım. Artık bişeylerin yoluna girmeyeceğini anlayınca iyice berbat etmek istedim o yüzden o parayı çöp ettim borçları da ödemedim. Benden sonra aileme kalacak borç ama mahkeme yoluyla bundan kurtulabilirler bu o kadar önemli değil. Mesele aşk acısı ya da gelecek kaygısı falan da değil. Ailemin de suçlanmasını istemiyorum anne babam kötü insanlar değil. Yani öyle gerekiyordu.

Rapor, Türkiye’de 1975-2022 yılları arasındaki intihar sayılarını incelemiş, Türkiye’de 1975-2022 yılları arasındaki Kaba İntihar Hızı (yüzbinde) 1,97 iken, 2022 yılında 4,88 seviyesine yükseldiğini ortaya koymuştur. Verilere göre kaba intihar hızı hep artış göstermiştir. TÜİK verilerinde, ölümlle sonuçlanan intihar vakalarının sayısının **2011** yılında **2611** iken **2022** yılında **4146**’ya yükseldiği görülmüştür.

Raporun, TÜİK verilerine dayanarak yer verdiği bulgulara göre, 2022 yılında tüm vakalar göz önüne alındığında kaba intihar hızı **4,88** iken, **15-39 yaş** aralığında ortalama kaba intihar hızı **7,38**’dir.

Kaba intihar hızı 15-19 yaş (6,54) ve 20-24 yaş (8,13) aralığında artıyor, **25-29 yaş (8,72)** aralığında zirve yapıyor, 30-34 (7,27) ve 35-39 (6,24) yaş aralıklarında ise tedricen yavaşlama eğilimi göstermiştir.

Kritik Dönem

Raporda en dikkat çekici kısım, vakaların en yüksek olduğu yaş aralığının **25-29 yaş** olmasıdır.

İntihar üzerine yapılan sayısız psikolojik incelemede, gençlik ve genç yetişkinlik dönemlerinin (lise ve üniversite dönemleri olarak da adlandırılır) intihar eğilimi açısından **kritik bir dönem** olduğu vurgulanır.

Son yıllarda gerçekleşen intiharlara ilişkin verileri (intihar eden gençlerin geride bıraktığı mektup ya da video kayıtları, bu gençleri tanıyanların medya ve sosyal medyaya yansıyan tanıklıkları, medyaya/sosyal medyaya yansıyan tartışmalar, uzman görüşleri) analiz ettiğimizde, bunların tek bir nedenden değil, birbiriyle ilişkili bir dizi nedenden kaynaklandığı görülmektedir.

Rapora Göre Çoklu Nedensellik

Durkheim, sonuçlara bakıldığında intiharların hepsinin birbirine benzediğini, fakat nedenler açısından aralarında bir ayrım yapmazsak büyük yanlışla düşeceğimiz tespitinde bulunur (Durkheim, 2013, s. 222).

odaklanamadım nereye gitsem hep içimde bi huzursuzluk vardı. Artık bişey yapacak halim kalmadı. Hiçbir şey istemiyorum artık buraya kadardı ya da ben buraya kadar dayanabildim. Herkese çok yabancılaştım şuan kimseyle konuşacak halim de yok. Bi yandan akıl sağlığımı kaybettiğimi düşünüyorum. Bu yüzden sevdiğime bi zarar vermemek için çekip gitmem gerekiyor belki de. Rahatsız olduğum bi konu var . Türkiyede gençler çocuklar intihar ediyor her gün ve hiçbir şey değişmiyor. Haberi bile yapılmıyor artık. Herkes intihar eden kişiyi suçluyor ardından küfür ediyor iftiralar atıyor. Kimse istemez bunun olmasını yani keşke bu kadar pis bir toplumda yaşamayı keşke ülke daha iyi bi durumda olsaydı belki bu kadar genç çocuk intihar etmezdi. Neyse söyleyecek pek bişey kalmadı. Fazla üzülmeğin unutmaya çalışın sizden sadece bunu istiyorum. Sadece güzel bi anı olarak kalayım sizin için. Keşke şöyle böyle olsaydı demeyin yani ne olursa olsun

Friedrich-Ebert-Stiftung Derneğinin Raporuna (2023) göre, üniversite öğrenci intiharlarının üç temel nedeni vardır:

- Yoksulluk ve geleceksizlik nedeniyle intihar
- Genç intiharlarının bir başka vechesi: Akran zorbalığı
- Genç intiharı nedeni/ortamı olarak yurtlar ve "cemaat öğrenci evleri"

SONUÇ

(Yaşamak = Bez ve Mama Almak ya da Alamamak Arasına Sıkışmıştır)

Durkheim, "bütünleşme" ve "denetleme" kavramları ekseninde dört katmanlı bir intihar sınıflaması oluşturmaya çalışmaktadır. Bütünleşme kavramı ile Durkheim, toplumsal aidiyet ve topluma tabi olma duygusu, dayanışma, sevgi, bağlılık ve katılımı kastetmektedir. Durkheim, sıkı bir biçimde bütünleşmiş veya kenetlenmiş grupların kalıcı, dingin, güçlü ve tutarlı sosyal bağlara sahip olduklarını ileri sürmektedir. Durkheim'e göre, söz konusu özelliklere sahip toplumsal gruplar içinde yaşamakta olan bireyler, yaşamlarında ve özellikle de yaşamlarının kişisel kriz anlarında yaslanacakları güçlü dayanaklar bulmaktadırlar ve bu dayanaklar onların intihar eğilimlerini engelleyici bir işlev görmektedir (Köse, 2016).

Daha önce açıklandığı gibi, anomik intihar, bireylerin toplumsal normlardan ve değerlerden bir kopuş yaşadıklarında

yaşadıkları büyük bir kriz durumudur. Bu tür intiharlar, yalnızca bireysel bir sorun olarak ele alınmamalıdır; aynı zamanda siyasal sistemlerin, toplumsal kurumların ve normların da sorgulanmasını gerektiren bir olgudur.

Devletin kamucu yönü, bireylerin kendilerini güvende hissedecekleri, anlamlı bağlar kurabilecekleri bir yapı oluşturduğunda, anomik intihar oranlarının azalması mümkün olabilir. Toplumsal dayanışma ve normların güçlendirilmesi, bireylerin yalnızlık ve çaresizlik hissinden kurtulmalarına yardımcı olabilir.

İntihar mektuplarından ve yapılan araştırma sonuçlarından anlaşılacağı üzere hukukun işlememesi, bunun getirdiği “anomi” (kuralsızlık), artan eşitsizlik ve haksızlık karşısında hak aramanın güçleşmesi, gelir dağılımındaki eşitsizlikler, ekonomik krizlerin faturasını öyle ya da böyle hep yoksulların ödemek zorunda kalması, toplumsal gerilimler, umutsuzluk, belirsizlik, anlamsızlık, çaresizlik. Anomik (toplumsal ve ekonomik) krizler, kişisel krizlere dönüşüyor ve sonucu istenmeyen davranışlar oluyorsa, çözüm de politik, toplumsal ve ekonomik olacaktır.

Devlet mekanizması anayasanın, yasaların, hukukun egemen olması, adalet inancı ve güvencesinin sağlanması konusundaki tutarlılığı, aynı zamanda sosyal devlet anlayışını gözetmesi ve bu yönde organize olması, en azından anomik intiharları ve suça eğilimi önleyebilir.

Siyaset kurumunun da (hükümetlerin) milli gelirin paylaşımında adil, refahın geniş kesimlere yayıldığı politikalar izlemesi, ekonomik-toplumsal krizler döneminde özellikle alt gelir gruplarını desteklemesi, iş güvencesi, sosyal güvenlik politikaları gibi uygulamalar, anomik intiharları en aza indirebilir.

Bu açıdan bakıldığında “hayat”, sadece yardımsever bir esnafa bırakılamayacak kadar değerlidir ve kamusaldır.

“Yaşamak = Bez ve Mama!”

Zonguldak Ereğli’de yaşadığı ekonomik sıkıntılar sebebiyle daha fazla dayanamayan ve bir evin çatısına çıkan baba, intihar teşebbüsünde bulundu. Para istemediğini söyleyen ve “çocuğunun bez ve mama ihtiyacını karşılayamadığını” belirten babanın intihar girişimi, yardım sever bir esnafın söz vermesiyle engellendi. Çatıya çıkan şahsın, ‘Para istemiyorum bez istiyorum’ dediği duyulurken **“yardımsever bir esnaf”** hemen babaya seslendi ve ‘1 yıllık masrafını ben karşılayacağım’ dedi. Esnafın bu sözlerinin ardından ikna olan şahsın aşağı indiği ve polis merkezine götürüldüğü öğrenildi (Haberimport, 11.02.2025).

SON SÖZ: EĞİTİM ÇÖZÜM OLABİLİR Mİ? NASIL BİR EĞİTİM?

Bursa'nın Orhaneli ilçesinde yaşayan 30 yaşındaki matematik öğretmeni Hakan Durgut intihar etti. 2018 yılında matematik öğretmeni olarak mezun olan Durgut'un 6 yıldır atama beklediği ve işsizlik nedeniyle bir süredir bunalımda olduğu öğrenildi. (Birgün, 22.10.2024)

Anomik intiharın en önemli nedeni olarak, toplumsal ve ekonomik yapıdaki ani değişikliklere bireylerin uyum sağlayamamalarının “kişisel” krizlere dönüşmesinin neden olduğu tespitinde bulunduk. Kısaca birey bir aşamadan sonra yaşadığı çıkmazı, çaresizliği, umutsuzluğu kendi içine yönelerek, kişiselleştirerek açıklamaya çalışıyor. Yaşadıklarından kendisini sorumlu tutuyor, kendini suçluyor, kendi potansiyelini, hatalarını, başarısızlıklarını sorguluyor. Böylece kendi öz'ü ile açıklamaya, anlamaya çalıştığı çıkmazın, çaresizliğin çözümünü yine kendi öz'yıkımında buluyor.

“Ben Başarısız Oldum!”

Eğitimdeki plansızlıktan, öngörüsüzlükten, politik kaygılardan kaynaklanan sorunların sonucundaki başarısızlar da “kişisel” başarısızlık gibi algılanmaktadır. Sınavlar, mülakatlar hedefe giden yolda, (kişisel potansiyellerimizden bağımsız) birer büyük engel olarak karşımıza çıkıyor. İnsanlar üniversiteyi bitirdikten sonra yıllarca, bir işe girmek - atanmak için, ders çalışıp yazılı sözlü sınavlara hazırlanmaktadır. Ve maalesef her seferinde bu sınavlarda yapılan değişikliklerle konulan yeni engellerle, “**başarısızım oldum**” ordusu üretilmektedir. Böylece içselleştirilen “başarısız oldum” algısı, gençler için geleceği belirsizleştirip, umutsuzluğu kronikleştirmektedir.

Freire (2003) *Ezilenlerin Pedagojisi* kitabında bunu, kendini aşağılamanın, ezilenlerin bir başka özelliği olduğunu belirtir. Ezenlerinin kendileri hakkındaki görüşünü içselleştirmelerinden kaynaklanan bir özelliktir bu. Hiçbir şeye yaramadıklarını, hiçbir şey bilmediklerini, herhangi bir şey öğrenmekten aciz olduklarını- hasta, tembel, başarısız ve verimsiz olduklarını- o kadar sık duyarlar ki sonunda kendi acizliklerine ikna olurlar.

Daha somut ifadeyle (“**tanıma odaklı**” değil), “**sınav - sıralama odaklı**” sistemin başarısızlığı, atanmayanların “**ben başarısız oldum**” diyerek suçu kendilerinde aramalarına, ben’liğin olumsuz algılanmasına dönüşür ve bireyler bunun “kişisel krizleri!” olduğuna ikna olurlar.

Kişisel algılanan krizin, çözümünün kişisel olmadığı, nedenlerinin toplumsal; çözümün de toplumsal olduğunun kavranması bir bilinç gerektirir. Bu bilinci de eleştirel pedagojide bulabiliriz.

ELEŞTİREL PEDAGOJİ ve UMUT

Son söz olarak, anomik kaynaklı sorunlar ve sonuçları eleştirel pedagojinin ilkeleri ile ilişkilendirilip, yüzü geleceğe yönelik, umutlu bir perspektif sunmaya çalışılacaktır.

Eleştirel pedagojide eğitim, sadece bir meslek edinilen; pasif alıcısına (öğrenciye) bilgiler aktarılan bir organizasyon değildir. Eğitim, bireyleri bilinçlendirir. Bu bilinç de, hem bireyin hem de toplumun değişim ve dönüşümünü sağlayan bir lokomotifir.

Eleştirel pedagojiye göre eğitim tarafsız değildir: Eğitim, politik ve ideolojik bir alandır. İktidarın kendisini var ettiği ve geleceğe aktardığı bir alandır. Bu açıdan sadece akademik bilginin aktarıldığı masum bir örgütlenme de değildir. Bu yapı ideolojik olarak “nasıl bir insan” sorusunu da kendi varoluşunun sürekliliğine göre tanımlar, müfredatı belirler. Eğitim kurumunun kuralları toplumun gerçeği, bilimin öngörüsü ve geniş kitlelerin yararı ve bireyin kendini gerçekleştirme hedefine göre örgütlenmez. Kapitalist sistemde eğitim, paran kadar satın alabildiğin, bir metaya dönüşür.

Sorgulama ve eleştirel düşünme öncelikli eleştirel pedagoji, bu sistem içinde insanların bir yer (ilgi ve yeteneklerine, kısaca var olan potansiyeline uygun öğrenim, meslek) edinmemesinin sorumluluğunun ve yükünün bireysel çabalardan, kişisel yetersizliklerden kaynaklanmadığının bilincini verir. Yaşadıkları olumsuzlukları toplumsal bağlamıyla düşünme becerisi kazanmış insanlar, çözümün de toplumsal olduğunu kavrayacaktır.

Bunun için ezilenler, sistemin mağdurları, gerçeklikle eleştirel olarak yüzleşmelidirler; aynı zamanda da bu gerçekliği nesneleştirmeli ve ona yönelik dönüştürücü eylemde bulunmalıdırlar (Freire, 2003).

Eleştirel pedagojiye göre eğitim, toplumsal sorunları anlamayı ve eylemi gerektirir. Bu da ancak Paulo Freire'nin (2003) ifadesiyle söylersek, “eleştirel bilincin uyanmasıyla mümkündür.” Anomik nedenlerden kaynaklanan toplumsal krizlerin, belirsizliklerin, eşitsizliklerin, kuralsızlıkların insanın kendisini çevrelediğini, ondan etkilendiğini fakat tüm bunların nedeni ve yaratıcısı olmadığını bilinci, (anomik intiharların nedeni olan) sorunu “kişisel krize” dönüştürmeyecektir. Eleştirel eğitimle eleştirel bilincin uyanması, çözümün odağını da toplumsallaştıracaktır. Bu bilinç, çözüm için dayanışmayı, örgütlenmeyi ve kolektif bir mücadeleyi zorunlu kılacaktır. Çünkü ekonomik krizler ve toplumsal sorunların yaşandığı anomik dönemlerden en çok etkilenen emekçi sınıflardır. Çözüm için gereken şey: Eleştirel pedagoji yoluyla eleştirel bilincin uyanması ... bireylerin yaşadıkları dünyanın farkına varması ... duyarlılık geliştirmesi ...

Eğitim sistemi eleştirel pedagojinin ilke ve kurallara göre örgütlendiğinde, insanlara yaşadıkları olay ve olgulara eleştirel akıl ile bakma, “yanlış bilinç yerine

eleştirel rasyonelliği öne çıkarma” (Ural, 2024), toplumsal sorunlarla ilgilenme, toplumsal duyarlılık ve dayanışma davranışını geliştirebilir. Eleştirel eğitim yoluyla bireye, olaylar ve olgular arasında ilişki kuracak bir bakış açısı kazandırabilir. Böylece kendini suçlamanın yerini eylem ve çözüm odaklı toplumsal duyarlılık alacaktır. Bu duyarlılık çözümün odağını, öz-yıkıma değil, yaşama ve geleceğe dönük olarak değiştirebilir.

Eleştirel eğitim, sosyolojik bakış açısıyla kişisel gibi görünen krizde, anomik kaynaklı toplumsal- ekonomik krizleri görebilme bilgi ve becerisi kazandırabilir. Belki o zaman birey, “kişisel krizine!” daha farklı “toplumsal” çözümler üretebilir. Yaşanılan anomiyi ve onun getirdiği sorunların nedeni ve öznesi olmadığını, kendisinin özü dışında bir bilinçle anlayıp, farklı toplumsal çözümler ve o çözümlerin öznesi olabileceğini, çözüm seçeneklerinin başında da bilinç, dayanışma ve “her şeye rağmen yaşamak” gibi dirençli bir seçeneğin, öncelikli olduğunu kavrayacaktır.

Kaynakça

- Atila, M. ve Çelikkaya, S. (2020). Ekonomik Krizlerin Toplumsal İzdüşümü: Türkiye’de Yaşanan Ekonomik Krizlerin İşsizlik, Suç ve İntihara Yansımaları, *Vizyoner Dergisi*, Cilt 11, Sayı 26.
- Çıraklı, Ü. (2019.) Türkiye’de Ekonomik Göstergeler ile İntihar Hızı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Ekonometrik Bir Analiz. *Sağlık ve Hemşirelik Yönetim Dergisi*, Sayı: 3.
- Dodur, S. N. (2021). *Türkiye’de İntiharların Ekonomik Belirleyicileri*. İzmir Kâtip Çelebi Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Durkheim, E. (2013). *İntihar*. İstanbul: Pozitif Yayınları
- Freire, P. (2004). *Ezilenlerin Pedagojisi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hacak, E. (2025). <https://ethospsikoloji.com/intihara-psikanalitik-bir-bakis/> Erişim: 01.02.2025).
- Köse, M. R. (2016). *İntihar*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Lüküslü, D. ve Aksoy, Ö. A. (2023). *Türkiye’de Genç İntiharları*. Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği proje raporu.
- Taş, Ş. (2020). Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 2020, Cilt: 13, Sayı: 29, 442-449.
- Uluhan, E. F. (2025). <https://www.psikoterapi.pro/psikiyatri-antalya/psikiyatrik-acidan-intihar>. (Erişim: 01.02.2025)
- Ural, A. (2024). Eleştirel Pedagojinin Özelliklerine İlişkin Bir Envanter Çalışması. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 44(1), 467-496.
- Yıldırım, Ö. (2019). Emile Durkheim ve Anomi Kavramı. felsefe.gen.tr.